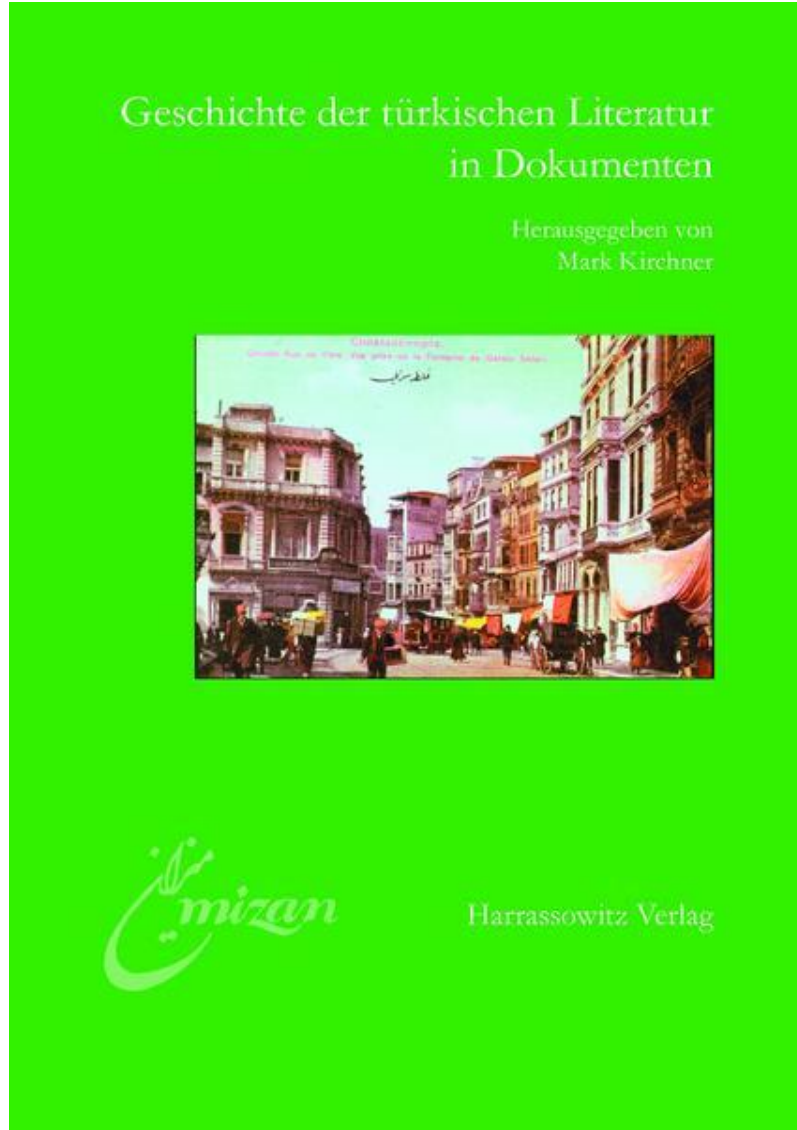

GESCHICHTE DER TÜRKISCHEN LITERATUR IN DOKUMENTEN*

Belgelerle Türk Edebiyatı Tarihi

*Mutlu ER***

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir yazı olduğu tespit edilmiştir.

** Öğr. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: mutluer@hacettepe.edu.tr

Belgelerle Türk Edebiyatı Tarihi adlı kitap Harrossowitz yayınevini Mizan serisinin 15. cildi olarak çıkarılmıştır. Yayıncı Mark Kirchner kitabın önsözünde birçok yayınevinden yüze yakın temin edilen belgelerin önce Türkiye Türkçesine daha sonra da Almancaya çevrildiğinden bahsetmektedir. Mektup, söyleşi, bildiri ve kitap konuşmalarından yapılan alıntılardan oluşan belgeler 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren Cumhuriyet Dönemi ve günümüze kadar geçen süre içinde Türk Edebiyatından seçilen eserlerin bazı bölümlerini teşkil etmektedir. Böylece Türk Edebiyatının son 150 yılına ilişkin ışık tutulduğu bildirilmiştir. Metin seçiminin tamamen subjektif olduğunu vurgulayan yayıncı Türk Edebiyatını yakından tanımayan okurlar için konuların yüzeysel tutulmaya çalışıldığını belirtmiştir. Çevirilerde metinlerin anlaşılır olmasına özellikle dikkat edilmiş. 1928 yılından önce yayınlanmış eser ise ilgili yayıncılar tarafından latin alfabesine çevrilmiş. Kitabın 7 başlığı kronolojik sırada verilmiş. Yayıncı kısa girişlerle konulara genel bir giriş yapmaya amaçlamış. Metinlerin başlıkları ise ilgili yayıncı tarafından genel bir eleştirel yaklaşım içinde olmak amacıyla atılmış.

“Doğu ve Batı. İslami mirastan vazgeçiş” başlığı altında 19.yy'da Osmanlı toplumunda batılılaşma sürecinde geleneklerine bağlı üst sınıfın Doğu kültüründen uzaklaşıp Batı'ya yöneldiğini ve başta Fransız Edebiyatı olmak üzere Avrupa'nın diğer ulusal edebiyatlarının örnek alındığından bahsedilir. Fransızcadan çeviri eserlerin Türk Edebiyatının gelişmesinde önemli bir yer tuttuğu söylenir. Hüseyin Cahit Yalçın ve Ahmet İhsan Tokgöz'ün eserlerinden alıntılar bu konuya istinaden örnek verilir.

Bu dönemdeki Türk aydınların Avrupa'ya yakınlaştığı ve eğitim hayatlarının önemli bir zamanını da burada sürdürdükleri belirtilir. Ebuzziya Tevfik'in Şinasi'nin hayatından kesitler aktardığı *Yeni Osmanlılar Tarihi* adlı eserinden bir alıntının çevirisine yer verilir.

Yeni edebi akım, toplumsal gerçekler ve ülke gelenekleri arasındaki gerilimler kaleme alınan denemelerde yansyordu. Edebiyatçılar eserlerdeki içeriklerin yenilenmesiyle Osmanlı'nın krizlerden sarsılan siyasete ve topluma yeni bir soluk getirdiği ve o dönemlerde hüküm süren milliyetçiliğin edebiyatta yeni bir motif olarak işlendiğinden bahsedilir. Yeni milliyetçilik Almanya'da da sevilerek okunmaktadır. Buna örnek olarak Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre* adlı eserin çevirisi gösterilir. O dönemlerde de yazarların siyasete karışmalarının istenmediği ve bu iradeye karşı çıkanları ise bir sürgün hayatının beklediğine Ebuzziya Tevfik'in kaleme aldığı Ahmet Mithat'ın Rodos'taki sürgünü örnek olarak verilir. Fakat otoriteye ters düşmeden de bazı görüşlerin aktarıldığı Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mektuplar*'ı ve *Tiyatro Eleştirileri* çevirisi örnek olarak verilmektedir. İstanbul'da oluşan yeni bir edebi akımın anlatıldığı Servet-i Fünun'da Hüseyin Cahit Yalçın'ın kaleme aldığı *Edebiyat-ı Cedide* den alıntıya yer verilir.

Kitabın ikinci başlığı “*Cumhuriyet ve Ulus. Yeni Türkiye İçin Yazmak*” ise Osmanlı'nın son döneminde, özellikle de Birinci Dünya Savaşı sonrası geçiş döneminde, Türk aydınlarının Osmanlı kimliğini sürdürmeyeceklerini anlamışlardır. Türk milliyetçiliği kültürel alanda da konu edilmeye başlanmıştır. Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* ve Ömer Seyfettin'in *Edebi Cereyanlar* yazılarındaki Türklerin estetik anlayışı, milli nazım ölçüsü ile eski ve yeni edebiyat hakkındaki çeviri yazılarına yer verilmiştir. Zekeriya Sertel'in *Hatırladıklarım*'da milli mücadele yıllarında savaş cephelerine de inen Halide Edip Adıvar'ın Amerikan mandacılığı hakkındaki görüşleri ise Türk Milliyetçiliğinin tek bir görüşte birleşmemesine örnek olarak gösterilmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla yeni ulusal edebiyat hakkındaki öngörüye yer vermek için Memduh Şevket Esenal'ın mektubundan alıntı yapılmıştır. Ahmet Haşim'in *Yedi Meşaleciler* fikri ve o grubun aynı zamanda üyesi olan Muammer Lütfi'nin yorumu oluşan yeni edebi akımların ilk adımlarına ışık tutmuştur. Reşat Nur Güntekin'in *Bizde Tiyatro var mı?* adlı makalesi Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte kültürel bir kurum olan tiyatroların kimliğini sorgulamıştır. Halkın aydınlanması ve eğitimi Cumhuriyet dönemi edebiyatının hedefi olmuştur. Kozmopolit

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

sahil kentlerinin sorunları artık geri plandadır ve Reşat Nuri Güntekin'in *Anadolu Notları*'nda halkın kitap ve gazeteye olan yaklaşımının eleştirisine yer verilmiştir. Sürgünde geçen yılların izlerine ise Refik Halit Karay'ın *Bir Ömür Boyunca*'dan ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı romanından yapılan alıntılar ile gösterilmiştir. Sürgün sonrası yıllarda ise yazarlığın yanı sıra diplomat olarak görev yapan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Kadro* dergisi ve *Zoraki Diplomat*'tan örnekler verilmiştir. O yıllarda artık oluşum içerisinde olan ulusal edebiyatın toplum karşısındaki görevleri hakkında Yaşar Nabi'nin *Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri* çevirisine yer verilmiştir.

“*Gelişim ve Sosyalizm. İdeolojik Kavganın İçindeki Türk Yazarlar.*” başlığı altında *Bu Dünyadan Nazım Geçti* hatıralarından yazılara ver verilerek Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Nazım Hikmet gibi aydınların sosyalist eğilimlerine değinilmektedir. Şiire getirdiği yenilikler ve şair kişiliğine yönelik düşüncelerin yer aldığı yazılar Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Peyami Safa'dan seçilmiştir. Hapishanelerde yatan yazarların tüm olumsuzluklara rağmen çeşitli eserleri kaleme alabildikleri ve hapishanelerin birer edebiyat mektepleri haline geldikleri belirtilir. Nazım Hikmetle aynı hücreyi paylaşan ya da mektuplarla iletişim halinde bulunan Tevfik Fikret, Kemal Tahir ve Sebahattin Ali gibi yazarların hatıraları yer almaktadır. Ayrıca eşine hapishaneden yolladığı mektuplar da yazarın iç dünyasına ışık tutmaktadır. Nihal Atsız ile Sabahattin Ali arasındaki ideolojik nedenlerden ötürü ortaya çıkan tartışmalar *İçimizdeki Şeytanlar* yazısından ile belgelerden oluşan *Sabahattin Ali Mahkemelerinde*'den alıntılarla devam eden örneklemelerden yola çıkılarak edebiyatta şehir insanından köy insanına doğru yönelen konu tercihlerinde Kemal Tahir, Mahmut Makal ve Fakir Baykurt'un görüşlerine yer verilmiştir.

Toplumcu edebiyatın ve ilerici olduğunu düşünen yazarların yanı sıra muhafazakâr edebi akımların varlığından “*Geçmiş Hatırlama ve Geri Çekilme. Türk Edebiyatında diğer sesler.*” başlığında bahsedilmektedir. Osmanlıcanın ideal üslubunu örnek alan fakat güncel toplumsal konulara değinmeyen şairlerin Türkiye dışında hemen hemen hiç dikkate alınmadığından bahsedilir. Yahya Kemal'in *Edebiyata Dair*'den *Yahya Kemal ile Konuştum* söyleşisinden verilen örnekle bu soruna dikkat çekilmekte. Buna karşın Abdülhak Şinasi Hisar'ın dikkatini çektiği çok az sayıdaki olgun yazarlara Ahmet Hamdi Tanpınar örneği verilmekte. Batıda keşfedilen ve eserleri çevrilen Tanpınar'ın *Bizde Roman* adlı makale çevirisinde dönemin edebiyatçılarını kendi toplumuna yabancı oluşları ve Batı edebiyatının etkisi altında kalmaları nedeniyle sert bir şekilde eleştirmektedir. Eserlerinde İslamiyet'i öne çıkaran Necip Fazıl Kısakürek ve Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya yönelik diğer yazarların eleştirilerine yer verilmektedir. Nurullah Ataç, Kısakürek'in *Sonsuzluk Kervanı* adlı eserinde birçok eski şiirinden vazgeçip yeni şiirleriyle birleştirmesine ve yeni bir çizgide yer almasına eleştiri getirdiği *Günce*'den yapılmış çeviri yer almaktadır. Toplumdan uzaklaşması nedeniyle de Dağlarca'yı eleştiren Atilla İlhan *Fazıl Hüsnü Üzerine Denemeye ya da Doğu Acısı* başlıklı yazısında Doğu ve Batı dünyasını karşılaştırmak suretiyle toplumun sanat karşısındaki görevin hiç sorgulanmadığı eleştirisini getirmektedir. Buna karşın Doğan Hızlan'ın Dağlarca'nın şiirine ilişkin olumlu görüşlerin yer aldığı *Yazılı İlişkiler* kitabından alıntıya yer verilmekte. Türk Edebiyatındaki muhafazakâr akımın Türkiye'nin Doğu ve Batı arasındaki konumunu irdelediği ve ikilemlerden kurtulma yollarını aradığından bahsedilen bu başlıkta Peyami Safa'nın *Türk Düşüncesi ve Batı Medeniyeti* adlı yazısında Doğu ve Batı dünyasından olumlu bir sentezin oluşturulabilir olduğunu irdelediği makalesi yer almaktadır. İdeolojik farklılıkların neden olduğu cepheleşmelerin dışında bir de hayatın anlık yönlerine eğilen konularıyla dikkat çeken Sait Faik Abasıyanık'ın *Sivaslı Ağaç* ve kendisinin edebi kişiliği hakkındaki düşüncelerini kaleme alan Yaşar Kemal'in ve Atilla İlhan'ın Varlık dergisindeki *Sait Faik Abasıyanık 90 Yaşında* yazılarından örneklere yer verilmiştir.

Kitabın “*Oyun ve Özgürlük. Türk Edebiyatının Öncü Arayışı*” başlığında Osmanlı Dönemindeki şiirinde hiçbir ölçüye uyulmadan kullanılan mecazlara karşılık görüşlerin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

geliştiğinden bahsedilir. Buna örnek olarak da Orhan Veli Kanık'ın *Garip*'te yer alan Türk şiirinin yeni gelişim aşamasında tüm kitlelere ulaşması gerektiği düşüncesi verilir. *Orhan Veli'nin Yanlışı* yazısında ise Cemal Süreya, Orhan Veli'nin şiir anlayışındaki temel hatalara yönelik eleştirisi dikkat çekmektedir. Cahit Tanyol *Orhan Veli'nin Ölümü'nde* Ece Ayhan ve İlhan Berk'in mensubu olduğu İkinci Yeni hareketini eleştirdiği yazıyı Edip Cansever'in *Ecegilleri Okumak* ile Ece Ayhan'ın şiir üslubuna duyduğu hayranlığı izlemektedir. Türk Edebiyatında içerik ve ideolojik tartışmaların odağında olan düzyazı şiire göre daha az biçimsel tartışmaların içine çekilmiştir. Tahir Alangu'nun *Kim* dergisinde Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı eserin Türk Edebiyatında önemli bir yere sahip olduğundan bahsettiği makalesine yer verilmiştir. Oğuz Atay'ın *Bir Bilim Adamının Romanı* adlı eserin Türk Romanına yeni kıstaslar getirdiğinden bahsedilir. Berna Moran'ın *Tutunanlardan Tutunamayanlara* yazısında ise hem modern hem de postmodern romanın özelliklerini bir arada barındırdığına ve Oğuz Atay'ın başka yazarların tekniklerini birebir almadığı onlardan esinlenerek kendi tarzını oluşturduğuna değinilir.

“*Cinsiyet ve Ruh. Türk Edebiyatının İnsana Yeni Bakışı*” başlığında 68 kuşağında kadın yazarların Türk Edebiyatında etkin bir rol üstlenmeye başlamışından bahsedilir. Sosyal sorunların konu edildiği, ancak eserlerdeki kişilerin iç dünyalarının öne plana çıkarıldığı eserlere ilk örnek Adalet Ağaoğlu'ndan *Ölmeye Yatmak* verilmiştir. Adalet Ağaoğlu'nun eserlerini psikoanalitik açıdan inceleyen Haluk Sunat'ın incelemesini Ağaoğlu'nun eserlerindeki kadın isimlerinin değerlendirilmeye alındığı *Romanlarımızda Aysel* ve eserlerinde toplumun insan hayatında neden olduğu olumsuzluklara değinilen *Üç Beş Kişi'nin Oluşumu* izlemektedir. Türk Edebiyatında feminist hareketin kurucusu Leyla Erbil'in *Düşler Öyküleri* söyleşisi ile Nilay Özer'in *Tuhaf Bir Kadın* adlı eserinden yapılan alıntı birçok kadın yazarın Marx ve Freud'çu kuramların etkisi altında kaldığına dair bir örnek olarak verilmiştir. Zamanla kadın yazarların ideolojik sorunların arka plana itildiği ve işlenen konuların ülke sınırlarını da aştığı Aslı Erdoğan'ın *Kırmızı Pelerinli Kent* ile şehir insanını incelediği *Bir Yolculuk Ne Zaman Biter* adlı denemesinden yapılan alıntıya yer verilmiştir.

Kitabın son başlığın “*Çoğulculuk ve Farklılık. Türk Edebiyatı nereye gidiyor*” girişinde ise 80 darbesinin Türk Edebiyatında bir dönüm noktası yaşanmasına sebep olduğundan bahsedilir. Dönemin başlarında sol görüşlü yazarların çevresinin daraldığı, ancak daha sonra kısmen neoliberal ve islami çevrelerin de katılmasıyla edebiyatta yeni görüşlerin oluşmaya başladığına dikkat çekilir. *Gücünü Yitiren Edebiyat* yazısından yapılan alıntıda Fethi Naci toplumun gerçek kesiminden uzaklaşan edebiyatı eleştirmekte. Berna Moran'ın *12 Eylül ve Yenilikçi Roman* adlı makalesinde romanın sadece içerik açısından değil aynı zamanda roman anlayışının toplumsal ve edebi nedenlerden ötürü değiştiğini ve Türkiye'de postmodern romanın nasıl gelişim gösterdiğini anlatmaktadır. 1993 Sivas Olayları ile birlikte Türk Edebiyatında kendini yenilikçi ve çoğunluğun sözcüsü olarak gören aydın bir edebiyatın geliştiğinden söz edilir. Olayların gelişimi Hukukçular Derneğinin *Sivas Olayları Davası. Toplu Savunma*'sından yapılan alıntı ile anlatılmıştır. Olaylara ilişkin Aziz Nesin ve Cahit Külebi'nin görüşlerine yer verilmiştir. Orhan Pamuk'un *Kara Kitap*'ında Michel Tournier'in eserinde de konu edilen resim ve ayna hikayesinin çalıntı olup olmadığı yönündeki tartışmalara örnek göstermek için Fethi Naci ve Hilmi Yavuz'un makalelerinden alıntılar yapılmıştır. Orhan Pamuk kendini savunduğu *Şirin'in Şaşkınlığı* denemesinde yazar olarak bu durumdan kaynaklanan sıkıntısını dile getirmiştir. Yazara 2006 yılında verilen Nobel Ödülü sonrası oluşan tepkilere örnek vermek için Vatan gazetesindeki ilana yer verilmiştir. Bu tür tartışmalar ışığında Türk Edebiyatında cepheleşmelere rağmen uluslararası edebiyat sahnelerinde Murathan Mungan, Hasan Ali Toptaş, Küçük İskender ve Elif Şafak gibi yazarların olduğundan bahsedilir. *Ben ve Öteki, Beşpeşe, Bitpalas* gibi eser alıntıları ve yazarlarla yapılan söyleşiler ile bu yazarların farklı edebi kişilikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

